

DE STAAT VAN HERKOMST EN BESTEDING DER MIDDELEN IN NEDERLANDSE JAARVERSLAGEN

door Drs. J. Dijkstra

I. Inleiding

In de bedrijfseconomische literatuur over de jaarverslagen van ondernemingen is slechts weinig samenvattend cijfermateriaal over de in feite gevolgde „accounting practices” in de jaarverslagen van Nederlandse ondernemingen voorhanden. Alleen de artikelen van Foppe¹), Tempelaar²), De Bruin³), Zwagerman⁴), Ovezall⁵), Beers⁶) en de afzonderlijke uitgaven „Nivra-publicatie no. 12”⁷) en „Vijftig jaarverslagen. Gewogen en te licht bevonden?”⁸) geven dergelijke informatie. Terecht merkte Burgert dan ook op „Feitelijk onderzoek is niet onze sterkste zijde”⁹).

Bij gebrek aan Nederlandse cijfers maakt men soms gebruik van de sinds 1946 in de U.S.A. verschijnende jaarlijkse publicatie „Accounting Trends & Techniques”¹⁰), waarin overzichten worden gegeven van de gevolgde „practices” en de frequentie daarvan in 600 Amerikaanse jaarverslagen.

Teneinde een bijdrage te leveren tot het opvullen van genoemde leemte zijn wij voor één bepaald onderdeel van de jaarverslaggeving, nl. voor de Staat van Herkomst en Besteding der Middelen (Staat van HBM) nagegaan of en op welke wijze deze Staat in de Nederlandse jaarverslagen wordt opgenomen, daarbij zoveel als mogelijk de „Accounting Trends & Techniques” volgend. In verband met ter beschikking staande plaatsruimte zullen wij echter in dit artikel illustraties van praktijkvoorbeelden achterwege moeten laten. De keuze van het onderwerp berust mede op de overweging dat het al of niet publiceren van een Staat van HBM (nog) niet is geregeld door de Wet op de Jaarrekening van ondernemingen; bij het overwegen of opneming in de Wet wenselijk is, lijkt de beschikbaarheid van cijfermatig basismateriaal nuttig te zijn.

De (functie van de) Staat van HBM zouden wij als volgt willen omschrijven: „Een vorm van horizontale analyse, waardoor met behulp van ver-

---

1) Foppe, H. H. M., „Het getrouwe beeld in de gepubliceerde jaarrekening”, ESB, 27 oktober 1965, 50e jaargang, nr. 2514, blz. 991 e.v.

2) Tempelaar, A. F., „De jaarverslaggeving van Naamloze Vennootschappen”, De Accountant, januari, 1966, 72e jaargang, nr. 5, blz. 271 e.v.

3) Bruin, A. N. de, „De toegepaste waarderingsmethoden van duurzame activa”, MAB, januari 1970, 44e jaargang, nr. 1, blz. 15 e.v.

4) Zwagerman, C., „Informatie omtrent de herkomst en besteding der middelen in het jaarverslag”, MAB, februari 1970, 44e jaargang, nr. 2, blz. 76 e.v.

5) Ovezall, R. J., „Verslaglegging betreffende deelnemingen”, De Accountant, februari 1973, 79e jaargang, nr. 6, blz. 257 e.v.

6) Beers, J. A., „Inlichtingen omtrent deelnemingen”, MAB, juli/augustus 1973, 47e jaargang, nr. 7, blz. 338 e.v.

7) Nivra-geschriften no. 12, „Onderzoek jaarverslagen 1971”, juni 1974.

8) „Vijftig jaarverslagen. Gewogen en te licht bevonden?”, Publicatie van het Economisch Instituut der Rijksuniversiteit Utrecht, Afdeling Bedrijfseconomie, Stenfert Kroese, Leiden, 1975.

9) Burgert, R., „Een opiniepeiling omtrent onder meer de wenselijkheid van koopkrachtcorrecties en vervangingswaarde in de jaarrekening”, MAB, maart 1973, 47e jaargang, nr. 3, blz. 93 e.v.

10) „Accounting Trends & Techniques”, 1946 t/m 1973, AICPA, New York.

schillen tussen balansgrootheden op twee momenten, aangevuld met gegevens uit de resultatenrekening en andere financieel relevante informatie, getracht wordt een inzicht te verkrijgen in en zich een oordeel te vormen over het ondernemingsgebeuren in het algemeen, en het financiële beleid, waarin begrepen de liquiditeitsontwikkeling, in het bijzonder¹¹⁾). Deze functie kan naar onze mening het best vervuld worden door de in Staat 1 opgenomen, qua indeling en inhoud, algemene vorm van de Staat van HBM¹²⁾, waarin de posten zijn gegroepeerd en ingedeeld in sferen.

De *sfeer van de toegevoegde waarde* geeft een opbouw van de winst- en verliesrekening waarbij, naast verwisseling van de kolommen, de bestedingszijde is opgebouwd uit kostensoorten en de winstverdeling van het lopend jaar, waardoor inzicht verkregen wordt in de verdeling van de via de omzet verkregen fondsen over de samenwerkende productiefactoren. De *sfeer van de winst(verdeling)* verstrekt, naast de mogelijkheid tot het vergelijken van de winst (en de verdeling ervan) van het lopend en het vorig verslagjaar, informatie over betalingen die in de afgelopen verslagperiode hebben plaats gevonden, resp. in de komende verslagperiode zullen plaatsvinden. De *kapitaal- en vermogenssfeer* tonen welke (des)investeringen hebben plaatsgevonden en hoe de vermogensverkrijging en -afstoting op lange termijn zijn beslag heeft gekregen. De *sfeer van het vlottend bedrijfskapitaal*, waarin de *sfeer van de liquide middelen* is opgenomen, geeft aan hoe nieuwe financieringsbehoeften op korte termijn zijn gedekt, resp. hoe een overschot is aangewend.

Uit praktische overwegingen hebben wij echter als criterium waaraan een overzicht moet voldoen om door ons als Staat van HBM te worden aange-merkt, genomen: cijfermatige overzichten waarin, hetzij in hun opschrift, hetzij in het overzicht zelf, hetzij in de begeleidende tekst, de term „herkomst”, „besteding”, „middelen” of „liquiditeit” voorkomt, waarbij de getoonde cijfers (detailleringen van) verschillen tussen balansposten moeten bevatten¹³⁾.

---

¹¹⁾ Dijkma, J., „Enkele beschouwingen over de Staat van Herkomst en Besteding der Middelen en de Wet op de Jaarrekening van ondernemingen”, MBA-O, december 1973, nr. 921, 77e jaargang, blz. 434.

¹²⁾ Voor een uitgebreide bespreking van en toelichting op deze algemene vorm van de Staat van HBM leze men het artikel genoemd onder voetnoot 11.

¹³⁾ Op grond van deze formulering is bijv. het overzicht opgenomen in het jaarverslag van Amsterdam Chemie Farmacie 1972, blz. 16. niet in het onderzoek betrokken.

Staat 1: Algemene vorm van de Staat van HBM

Herkomst		Besteding	
SFEER TOEGEVOEGDE WAARDE			
Omzet	....	Grondstoffen	....
Totaal buitengewone resultaten	....	Lonen (incl. soc. lasten)	....
		Afschrijvingen: gebouwen	....
		machines	....
		.....	....
		Totale afschrijvingen	....
		Belastingen	....
SFEER WINST(VERDELING)			
		Winstverdeling verslagjaar:	
		Reservering	....
		Dividend	....
		Commissarissen	....
		.....	....
		Winst verslagjaar	....
Bedrijfswinst	....	Winstverdeling vorig verslagjaar:	
Buitengewone resultaten:		Reservering	....
.....		Dividend	....
.....		Commissarissen	....
Totaal	....	.....	....
Winst verslagjaar	....	Winst vorig verslagjaar	....
KAPITAALGOEDERENSFEER			
Gebouwen	....	Gebouwen	....
Machines	....	Machines	....
.....		.....	....
Afschrijvingen: gebouwen	....	Totaal	....
machines	....		....
.....	....		
Totaal	....		
VERMOGENSSFEER			
Aandelenkapitaal	....	Aandelenkapitaal	....
Algemene reserve	....	Algemene reserve	....
.....	....	.....	....
Eigen vermogen	....	Eigen vermogen	....
Obligatielening	....	Obligatielening	....
.....	....	.....	....
Vreemd vermogen op l.t.	....	Vreemd vermogen op l.t.	....
SFEER VAN HET VLOTTEND BEDRIJFSKAPITAAL			
Debiteuren	....	Debiteuren	....
Voorraden	....	Voorraden	....
.....	....	.....	....
Vlottende activa	....	Vlottende activa	....
Crediteuren	....	Crediteuren	....
Bank	....	Bank	....
.....	....	.....	....
Vlottende passiva	....	Vlottende passiva	....
SFEER VAN DE LIQUIDE MIDDELEN			
Afname liquide middelen	....	Toename liquide middelen	....
Totaal	....	Totaal	....

II. Omvang en opzet van het onderzoek

Het basismateriaal bestond uit jaarverslagen van Nederlandse naamloze vennootschappen, waarop voor het tweede jaar de Wet op de Jaarrekening van Ondernemingen van toepassing was (veelal 1972), te weten:

a. Een willekeurige selectie¹⁴⁾ van 105 jaarverslagen van niet ter beurze genoteerde ondernemingen.

b. De jaarverslagen van ondernemingen waarvan de aandelen op de Amsterdamse beurs genoteerd waren volgens Het Financieele Dagblad van zaterdag 30 december 1972. Van de 267 genoteerde ondernemingen¹⁵⁾, waren 15 jaarverslagen niet beschikbaar, zodat 252 jaarverslagen resteerden; de reden voor het ontbreken van een jaarverslag was veelal liquidatie of fusie/overname.

In totaal zijn derhalve 357 jaarverslagen onderzocht, waaronder 62 van financiële instellingen zoals banken, verzekerings- en beleggingsmaatschappijen. Hoewel te verwachten was dat deze categorie van ondernemingen geen Staat van HBM zou publiceren, is zij niet van het onderzoek uitgesloten, omdat het opstellen van een Staat van HBM zeer zeker mogelijk en zinvol is.

Als in een jaarverslag een Staat van HBM werd aangetroffen, dan werden de vier voorafgaande jaarverslagen, voorzover gepubliceerd en beschikbaar, onderzocht.

Het resultaat is vastgelegd in Staat 2¹⁶⁾ 1⁷⁾ 1⁸⁾).

Staat 2: Aantal gevonden en onderzochte Staten van HBM

	1968	1969	1970	1971	1972
Ter beurze genoteerd	15	20	23	31	37
Niet ter beurze genoteerd	3	4	7	9	14
Totaal	18	24	30	40	51

III. Resultaten van het onderzoek

a. Naam van het overzicht

In de U.S.A. kan men de ontwikkeling in de betekenis van het onderzochte overzicht weerspiegeld zien in de naam. De „where - got, where - gone statement” was slechts een eenvoudige, op twee balansen gebaseerde mutatiebalans; de naam werd gewijzigd in „statement of sources and applications of funds” toen ook gegevens uit de resultatenrekening werden verwerkt.

¹⁴⁾ Onder deze 105 jaarverslagen zitten „grote” ondernemingen zoals SHV, NS, DSM en Thyssen-Bornemisza, alsmede enkele ondernemingen waarvan de aandelen, hetzij vóór, hetzij na 31 december 1972 ter beurze genoteerd werden.

¹⁵⁾ Ultimo 1968, 1969, 1970 en 1971 stonden resp. 403, 359, 332 en 316 aandelen van Nederlandse ondernemingen ter Amsterdamse beurse genoteerd.

¹⁶⁾ Met betrekking tot de 6 zgn. „internationals”, gaf het onderzoek het volgende beeld: 5, 5, 5, 6 en 6.

¹⁷⁾ Nivra-geschriften no. 12 geeft als resultaat van het onderzoek van 129 jaarverslagen 1971: 17 Staten van HBM.

¹⁸⁾ „Vijftig jaarverslagen” geeft als resultaat van de jaarverslagen 1973: „23 ondernemingen geven een Staat van Herkomst en Besteding van Middelen”, blz. 45.

Opinion 19¹⁹) beveelt, m.i.v. 1971, de naam aan van „statement of changes in financial position” omdat het overzicht „should be based on a broad concept embracing all changes in financial position”.

Staat 3: Benaming van de Staat van HBM in Nederland

	1968	1969	1970	1971	1972
1. Staat/Overzicht van herkomst/bron en besteding/aanwending van de/der middelen	7	10	15	21	32
2. Als onder 1., maar nu liquide/geld/beschikbare middelen	3	2	2	3	4
3. Liquiditeitsoverzicht/ontwikkeling/verbetering	2	2	3	4	3
4. Financiering(s)schema/structuur	2	3	3	4	4
5. Overzicht/verloop/verbetering van liquide middelen	1	1	3	2	3
6. Staat van herkomst en besteding van netto vlottende middelen en liquide middelen	1	1	1	1	1
7. Wijzigingen in de financiële positie				2	1
8. Overzicht kapitaalinkomsten en -uitgaven	1	1	1	1	1
9. Staat van (financiële) middelen en de besteding ervan		1	1	2	2
10. Financiële mutaties in activa	1				
11. Uitgaven voor investeringen en financiering daarvan		1			
12. (Financiële) mutaties		2	1		
Totaal	18	24	30	40	51

De namen van de overzichten, zoals die in Nederland gebruikt worden, hebben wij weergegeven in Staat 3. Daaruit blijkt dat, evenals in de U.S.A. tot 1971, de benaming „Staat van HBM” het meest voorkomt. Voorlopig naar wij hopen, omdat de verslaggeving naar onze mening dezelfde richting m.b.t. de inhoud en dientengevolge ook m.b.t. de naam, dient in te slaan als in de U.S.A. Overigens noem(d)en Hunter Douglas en Koninklijke Olie hun staat reeds: „Wijziging in de financiële positie”; de laatste onderneming is echter afgefallen.

Bij de inventarisatie van de gebruikte namen stuitte wij op twee „problemen”:

1 De hoofdingeling zoals gevolgd in „Accounting Trends & Techniques” (tot en met het jaar 1970) met betrekking tot de namen, nl. het gebruik van de uitdrukkingen „funds” of „working capital” (met een nadere

¹⁹) Opinions of the accounting principles board, no. 19, Reporting Changes in Financial Position, march 1971, AICPA, New York, blz. 374.

onderverdeling), kon door ons niet worden gebruikt, omdat de laatste aanduiding in ons land in het geheel niet voorkwam.

- 2 Een aantal Staten van HBM (resp. 4, 5, 6, 7 en 11) bleek niet voorzien van een duidelijk opschrift en was ergens in de loop van het jaarverslag opgenomen. De situatie echter waarin de Staat van HBM als een afzonderlijk overzicht met een duidelijk opschrift is opgenomen in het jaarverslag kwam het meest voor (resp. 14, 19, 24, 33 en 40). Bovendien bleek dat, zo al een naam was vermeld, achterwege was gelaten aan te geven of het ging om een geconsolideerde staat of niet²⁰) en of de staat was opgesteld vóór of ná winstverdeling²¹). In vele gevallen ontbrak zelfs het jaartal. Duidelijke bewijzen dat de Staat van HBM in Nederland nog als weinig relevante informatie wordt gezien.

b. Meerjarenoverzichten

Het is voor de externe analist van belang dat hij de veranderingen in de financiële omstandigheden van een onderneming m.b.v. een Staat van HBM kan analyseren. Een hulpmiddel is daartoe, naast het verstrekken van een relevante toelichting²²), een meerjarenoverzicht. In Staat 4 is te zien dat dergelijke overzichten soms een tijd van zelfs 10 jaar omspannen (OGEM 1972 en PEB-Noord-Brabant 1972). Helaas kwam de enkelvoudige staat nog het meest frequent voor, al neemt het aantal vergelijkende overzichten toe.

Staat 4: Meerjarenoverzichten

Aantal:	1968	1969	1970	1971	1972	Totaal
1	8	11	16	18	25	78
2	6	8	9	14	18	55
3	1	1	1	2	1	6
4		1			1	2
5	1	1	1	3	2	8
6	1	1	1	1	2	6
10	1	1	2	2	2	8
Totaal:	18	24	30	40	51	163

c. Plaats in het jaarverslag

Bij het woord „plaats” denken wij aan de „belangrijkheid” en aan de „volgorde”, waarin de onderdelen in het jaarverslag worden gepresenteerd.

M.b.t. de „belangrijkheid” wordt in de U.S.A. de Staat van HBM gezien als een „basic financial statement”²³); zij doet dus qua belangrijkheid niet onder voor de winst- en verliesrekening en de balans. De heersende gedach-

²⁰) In het jaarverslag van DAF b.v. komen twee Staten van HBM voor nl. per sector: Personenauto en Bedrijfswagen (jaar 1972); in het jaarverslag van Dikkers 1971 komen ook twee Staten van HBM voor: één gebaseerd op de enkelvoudige en één gebaseerd op de geconsolideerde jaarrekening.

²¹) Jaarverslag Van der Giessen 1972: „Geconsolideerde Staat van Herkomst en Besteding der Middelen na voorgestelde winstverdeling”.

²²) Een specifieke, vrij summiere, toelichting is te vinden in het jaarverslag van Fokker-VFW 1972.

²³) Opinion no. 19, t.a.p., blz. 373.

tengang in Nederland zou naar onze mening het best gekarakteriseerd kunnen worden door te stellen dat men de Staat van HBM nog veelal ziet als een bijkomstig, afgeleid (of eenvoudig af te leiden) overzicht op basis van de balans en de winst- en verliesrekening. Te hopen is dat wij in deze dezelfde kant opgaan als in de U.S.A.

Staat 5: Plaats van de Staat van HBM in het jaarverslag

	1968	1969	1970	1971	1972
Verslag Raad van Bestuur	6	8	10	10	13
Verslag Directie	4	5	4	6	8
Vóór balans en winst- en verliesrekening	3	2	5	3	4
Tussen balans en winst- en verliesrekening	1	1	1	1	1
Na balans en winst- en verliesrekening (voor toelichting)				1	2
In toelichting op balans en winst- en verliesrekening	1	2	2	3	2
Na balans en winst- en verliesrekening (na toelichting)	3	6	8	16	21
Totaal	18	24	30	40	51

M.b.t. de volgorde kwam volgens „Accounting Trends & Techniques”²⁴) de Staat van HBM in 74% van de gevallen voor als „Final Statement”, dus direct na balans en winst- en verliesrekening. De toegepaste volgorde in Nederlandse jaarverslagen hebben wij opgenomen in Staat 5, waaruit blijkt dat opneming in het Verslag van de Raad van Bestuur resp. in het Verslag van de Directie het meest voorkwam. Opneming na balans, winst- en verliesrekening en toelichting vindt ook echter meer ingang. Naar onze mening is de juiste plaats na balans en winst- en verliesrekening, doch vóór de toelichting; daarin komt de gelijkwaardigheid van de Staat van HBM tot uitdrukking met balans en winst- en verliesrekening.

d. Vorm van de Staat van HBM

Met vorm bedoelen wij zowel de onderlinge rangschikking van de posten, als - gegeven de onderlinge rangschikking - de uitbeelding daarvan. In de inleiding hebben wij reeds aangegeven hoe naar onze mening de vorm zou moeten zijn, nl. een indeling in sferen met als noodzakelijk complement de scontrovorm.

²⁴) „Accounting Trends & Techniques”, 1972, blz. 323.

Staat 6: Vorm van de Staat van HBM

	1968	1969	1970	1971	1972
a. Herkomst der middelen = besteding der middelen:					
1. toename/afname genoemd in de Staat	2	5	6	8	14
2. saldo per begin/eind genoemd in de Staat;	1	1	1	1	2
3. als a.1., maar met a.2. genoemd onder de Staat	1	1	1	1	
b. Eindigend met toename/afname van middelen:					
1. toename/afname genoemd in de Staat;	4	5	7	10	14
2. als b.1., maar met saldo per begin/eind genoemd onder de Staat	3	3	5	6	5
c. Middelen per begin en per eind genoemd in de Staat	7	9	9	13	15
d. Alleen grafische voorstelling			1	1	1
Totaal	18	24	30	40	51

De in ons onderzoek gevonden vormen hebben wij opgenomen in Staat 6, waaruit de meest voorkomende vorm die blijkt te zijn, waarin de Staat uitkomt op het saldo middelen (waarbij wij hebben afgezien van de feitelijke inhoud van het begrip middelen, zie daartoe Staat 7) aan het einde van het boekjaar (punt c.). De vormen genoemd onder a.1. en b.1. wijken qua frequentie niet veel af.

Voor de volledigheid vermelden wij nog dat van de in totaal 163 gevonden Staten van HBM, 9 in scontrovorm (o.a. Krasnapolski 1969) waren, alsmede 10 vergezeld waren van een grafische voorstelling (o.a. Koninklijke Olie 1971 en 1972, Intercommunale Waterleiding Gebied Leeuwarden 1972. Hoogovens 1972 en PEB-Noord-Brabant 1972). De diversiteit in de grafische voorstellingen in de praktijk is ook in de theorie over de Staat van HBM terug te vinden.

e. Het begrip middelen

Aan het begrip „middelen” kan op verschillende manieren inhoud worden gegeven, zoals bijvoorbeeld „Kas”, „Netto monetaire activa” en „Vlottend bedrijfskapitaal”²⁵). Wij willen volstaan met op te merken dat in de meeste gevallen de beste informatie wordt verstrekt indien men als inhoud van het begrip middelen „Kas” (inclusief bank en giro) neemt (daarbij ervan uitgaande dat de Staat van HBM gebaseerd wordt op een mutatiebalans).

In de U.S.A. werd tot en met 1970 „Working capital” (Vlottend bedrijfs-

²⁵) Zie voor een uitgebreide bespreking van deze middelenbegrippen het artikel genoemd onder voetnoot 11.

kapitaal) het meest gebruikt. Vanaf dat moment werd echter het vereiste uit Opinion 19 actueel: wanneer het overzicht de wijziging in het totale „Working capital” aangeeft en de externe analist zelf in staat is met behulp van twee balansen veranderingen binnen het „Vlottend bedrijfskapitaal” te analyseren het desondanks nodig wordt geacht „that the net change in working capital be analyzed in appropriate detail in a tabulation accompanying the Statement, and accordingly this should be furnished”²⁶). De frequentie waarmee aan het begrip „middelen” in ons land verschillende inhoud wordt gegeven is te vinden in Staat 7. Hieruit valt de conclusie te trekken dat in het overgrote deel der gevallen (123 van de 163) onder „middelen” is verstaan: kas, bank, giro aangevuld met kortlopende beleggingen.

Staat 7: Inhoud van het begrip „middelen”

	1968	1969	1970	1971	1972
a. Kas, bank, giro	4	5	7	12	15
b. Als a. + kortlopende beleggingen	10	14	16	19	21
c. Als b. + debiteuren/crediteuren					
d. Als c. + voorraden			1		
e. Als d. — bankcrediet	2	1	2	3	7
f. Als a. — bankcrediet	1	3	2	4	4
g. Als b. — bankcrediet	1	1	2	1	1
h. Als e. — voorraden				1	1
i. Voorraden					1
j. Onbepaalbaar					1
Totaal	18	24	30	40	51

Voor wat betreft het „Vlottend bedrijfskapitaal” (punt d) nog de volgende opmerkingen. Een aantal ondernemingen volgt de werkwijze zoals in de U.S.A. wordt aanbevolen al geruime tijd (Key, Crane, Hunter Douglas, Koninklijke Olie, AKZO), nl. het verstrekken van een aparte detaillering van veranderingen in het „Vlottend bedrijfskapitaal”. Het financieren met vreemd vermogen (met name als dit geschiedt i.v.m. de investering in vaste activa) is in deze tijd van inflatie een veel voorkomend verschijnsel. Bankcrediet is één van de vormen van vreemd vermogen. Indien men nu in een Staat van HBM „Kas, bank en giro” als één post neemt wordt niet volledig duidelijk in hoeverre men van bankcrediet gebruik heeft gemaakt. Antwoord op deze vraag is evenmin te vinden wanneer het genoten bankcrediet is opgenomen onder Crediteuren.

In de 163 onderzochte jaarverslagen genoten 122 ondernemingen bankcrediet (voorzover dit was na te gaan op de balans of in de toelichting); van slechts 35 ondernemingen was de mutatie in het bankcrediet terug te vinden in de Staat van HBM. Dat hierbij soms volledig aan het „concept of materiality”²⁷) geweld wordt aangedaan moge blijken uit het volgende voor-

²⁶) Opinion no. 19, t.a.p., blz. 376.

²⁷) Bernstein, L. A., „The concept of materiality”, The Accounting Review, Volume 42, 1967, no. 1, blz. 93.

beeld uit een jaarverslag 1968.

Het „Per saldo afnemning netto vlottende middelen” ad f 15.859.124 uit de Staat van HBM bevat een toeneming van de bankschuld van ongeveer f 20.000.000 (f 61.080.441 – f 40.467.696), welk bedrag derhalve niet vermeld is in de Staat van HBM; het niet opnemen van genoemd bedrag in de Staat van HBM leidt tot een verlies aan informatie.

f. Diverse posten

Onder verwijzing naar de algemene vorm van de Staat van HBM (Staat 1) bespreken wij nu een aantal essentiële bestanddelen uit deze Staat. Daarbij hebben wij ons beperkt tot de jaarverslagen van de ter beurze genoteerde ondernemingen waarin de Staat van HBM over 1971 en 1972 voorkwam.

Het spreekt vanzelf dat *omzet* en *winst* belangrijke financiële gegevens zijn: „the ability of an enterprise to provide working capital or cash from operations is an important factor in considering its financing and investing activities”²⁸). De „Statement of Changes in Financial Position”, should begin with income or loss before extraordinary items, if any, and add back (or deduct) items recognized in determining that income or loss which did not use (or provide) working capital during the period”²⁹).

Volgens de Wet op de Jaarrekening dient de omzet, hetzij in absolute cijfers, hetzij met behulp van indexcijfers in het jaarverslag te worden opgenomen. In slechts 4 gevallen werd de omzet vermeld in de Staat van HBM, terwijl de absolute omzetcijfers elders in het jaarverslag wel voorkwamen.

Voor wat betreft de *netto winst* en *ingehouden winst* zoals die qua aantal voorkwamen in de Staat van HBM verwijzen wij naar Staat 8, met de opmerking dat in drie gevallen (KLM 1972/73, ASW 1971 en Grasso 1972) het verliessaldo in de Staat was opgenomen.

Staat 8: Diverse posten

	1971	1972
Omzet	2	2
Netto winst	15	19
Ingehouden winst	14	17
Dividend 1970	11	
Dividend 1971	7	12
Dividend 1972		9
Afschrijvingen	23	27
Belastingen	9	10
Cash Flow ergens in het jaarverslag genoemd (excl. de Staat van HBM)	17	21
Cash Flow in de Staat van HBM genoemd (of te berekenen)	22	28
Aantal malen overeenstemming	3	4

Volgens de normen in de U.S.A. dient in de Staat van HBM het aan aandeel-

²⁸) Opinion no. 19, t.a.p., blz. 374.

²⁹) Opinion no. 19, t.a.p., blz. 375.

houders verschuldigde *dividend* te worden vermeld. In de Nederlandse Staten van HBM werd noch het jaartal, noch het feit of het ging om betaald of nog te betalen dividend, noch de splitsing in bijv. interim- en slotdividend gewoonlijk vermeld. Ter verkrijging van een volledig beeld dienen zowel de winst en de winstdeling van het verslagjaar als die van het vorig jaar in de Staat van HBM te worden opgenomen.

De grootheid die het meest in de Staat van HBM voorkwam was de post *afschrijvingen*.

Met betrekking tot de post *belastingen* bleek, dat van een uniforme voorstellingswijze geen sprake is. Zowel de verandering in de voorziening voor belasting, als de betaalde en de te betalen belasting komen onder dit opschrift in de Staat van HBM voor.

Veel ondernemingen nemen in hun jaarverslag een overzicht met kerngegevens op, waarin veelal het begrip „*Cash Flow*”, in de zin van netto winst + afschrijvingen, voorkomt. Wij hebben nagegaan, of het in de kerncijfers opgenomen bedrag aan „*Cash Flow*” overeenkwam (indien mogelijk) met de samenstellende delen zoals vermeld in de Staat van HBM. In de negenentwintig gevallen (1971: 13, 1972: 16) waarin deze vergelijking mogelijk was, bleken slechts in zeven gevallen deze bedragen overeen te stemmen. De verschillen werden veroorzaakt door: winstsaldo A.P., belastingen, tantièmes, buitengewone baten en lasten, primair dividend, commissarissenbeloning en afschrijving immateriële activa.

IV. Samenvatting

Het geheel overziende concluderen wij dat het *aantal* ondernemingen dat een Staat van HBM in haar jaarverslag opneemt is toegenomen, waarbij echter in vrijwel alle gevallen een behoorlijke *toelichting* ontbreekt.

Voor wat betreft de *naam* kwam „Staat van Herkomst en Besteding der Middelen” het meest voor, vaak ontbrak echter het jaartal of werd niet vermeld of de gegeven cijfers al of niet geconsolideerd waren dan wel vóór of ná winstverdeling waren berekend.

De *meerjarenoverzichten* nemen toe; i.v.m. het onderkennen van een trend zouden deze meer dan twee jaar moeten beslaan.

De *plaats* in het jaarverslag bleek niet in overeenstemming met de betekenis die aan de Staat van HBM toekomt. De status van een „basic financial statement” is in ons land nog niet verworven. De *vorm* van de Staat was nogal verschillend; een drietal hoofdvormen kon worden aangegeven.

Als veel voorkomend *middelenbegrip* kwam de som van kas, bank, giro en kortlopende beleggingen naar voren; uitgaande van een mutatiebalans wordt met dit begrip zeer goede informatie verschaft.

De *relevante posten* die in een Staat van HBM ter verkrijging van een goed beeld onmisbaar zijn, vertoonden nogal wat verschillen in betekenis of kwamen in het geheel niet voor.

Toch blijkt een toenemende belangstelling voor de Staat van HBM, alsmede een tendens tot verbetering. Dit is verheugend, temeer daar in andere landen (U.S.A., Engeland, Canada) de ontwikkeling op dit gebied ons nog vooruit is.